

CERCETĂRI PRIVIND ORNAMENTAREA CU ȘNURUL A CERAMICII DE TIP CUCUTENI C

Carmen Marian, cercetător științific, dr. ing.
Complexul Muzeal Național “Moldova”, Iași, România

Abstract. *The Cucuteni C ceramic ware constantly coexisted throughout time with the painted ceramic ware of the Cucuteni culture, being a parallel manifestation with phases AB and B and not posterior to the same. Such primitive ceramic ware shows, as specific elements, the technology of clay preparation, the usage of imperfect firing and the modality of achievement the ornamentation (through incisions, through impressions achieved with the comb /a shell or a cord). The paper presents the researches undertaken on shards of the type C ceramic ware which shows, together with other ornamentation modalities, the corded ornamentation. Researches pointed out information regarding both ornamental motifs achieved with the wrapped cord and the characteristics of the elements used for creating the ornamentation (structure of the wrapped cord, parameters of the wrapping, pointing out superficial elements of the wrapping support etc.).*

1. Considerații generale privind ceramica ornamentată cu șnurul

Ceramica primitivă de tip C este legată de existența unei culturi neolitice, relativ primitive, de vânători și pescari, și, mai târziu, de crescători de animale domestice, cultură în cadrul căreia se dezvoltă ceramica primitivă decorată cu scoica, cu pieptenele, și, mai apoi, cu șnurul [1]. Această ceramică străină, denumită de tip „C”, prezintă ca elemente specifice tehnologia de preparare a argilei (care folosește ca degresant cochiliile de scoici pisate și pietricelele), utilizarea unei arderi imperfecte și modalitatea de realizare a decorului [2,3].

Ceramica ornamentată cu șnurul este semnalată pe teritoriul României în cadrul culturilor Cucuteni și Cernavodă I, fiind corelată cu mișcările de populații care au loc în arealul „vechii Europe”, la sfârșitul eneoliticului. Decorul șnurat apare pe ceramica populațiilor care se infiltrează în sectorul estic al României și care provin, în cea mai mare parte, din stepele nord-pontice și din cele de dincolo de Nipru [2]. Referitor la modalitatea de executare a decorului ceramicii Cucuteni C, într-o primă etapă, și anume etapa Cucuteni A₃, ornamentarea se realizează cu incizii dispuse în fascicule de benzi aranjate sub forma unor desene diverse pentru ca, în etapa Cucuteni AB₁, să apară impresiunile realizate cu ajutorul pieptenului sau a unei scoici. Odată cu etapa Cucuteni AB₂ apare decorul șnurat care se va menține dincolo de ultimele manifestări ale ceramicii Cucuteni C (etapa Cucuteni B₂), în cadrul formațiunilor culturale de tip Horodiștea și Foltești. Tehnica de ornamentare prin incizii oferă, cel mai adesea, motive ornamentale asemănătoare cu cele realizate prin tehnica impresiunilor cu șnur. Cercetările au demonstrat că ceramica de tip C coexistă în timp, în mod constant, cu ceramica pictată, fiind o manifestare paralelă cu fazele AB și B și nu ulterioară acestora [1,2].

În vastul context sud-european, problematica ceramicii decorate cu șnurul a fost abordată de mulți cercetători. Dintre aceștia P. Roman a adus o serie de precizări de

ordin terminologic privind ceramica ornamentată cu șnurul și cea încrustată pe impresiuni de șnur.

Ceramica ornamentată cu șnurul este definită de impresiunile rezultate prin apăsarea unui șnur în pasta moale a vasului. În unele situații, acest șnur poate fi utilizat ca atare, simplu, caz în care este folosită noțiunea de șnur răsucit (sau adevărat). În alte situații, acest șnur poate fi înfășurat pe un suport constituit dintr-un bețișor sau un alt șnur, caz în care se folosește noțiunea de șnur înfășurat (sau fals) [4].

Ceramica încrustată pe impresiuni de șnur definește o categorie larg răspândită în sud-estul Europei la care impresiunile de șnur reprezintă doar un mijloc tehnic pentru reținerea pastei încrustate.

Decorul șnurat este aplicat pe partea exterioară a vasului, aproape invariabil pe umăr, imediat sub joncțiunea cu gâtul. În cadrul motivelor ornamentale obținute prin tehnica impresiunilor cu șnur predomină triunghiurile hașurate, simple sau etajate, și benzile orizontale și oblice. De multe ori, decorurile șnurate sunt asociate cu un decor incizat, canelat sau cu un decor constând dintr-un șir de proeminente de diferite forme și mărimi [4].

Din punct de vedere tehnic, metodele folosite pentru ornamentarea ceramicii cu șnurul sunt variate. În cadrul ceramicii Cucuteni C, decorul șnurat a fost realizat, la început, cu șnur înfășurat și, în ultima etapă, cu șnur răsucit.

În cazul decorului realizat prin imprimarea unui șnur înfășurat în jurul unui bastonaș de lungimi variabile, efectul produs depinde de modalitatea de înfășurare și de grosimea șnurului. Motivul de bază îl constituie căpriorul care poate fi simplu sau multiplu. Acesta formează o friză pe umărul vasului care, uneori, este delimitată în partea superioară printr-o centură realizată din aceleași bastonașe dispuse unul lângă altul, sub forma unui șir continuu.

În cazul utilizării șnurului răsucit, impresiunile se realizează prin derularea șnurului liber, pe pasta moale a vasului, o dată sau de mai multe ori, în jurul vasului. Motivele ornamentale rezultate au forma unor centuri dispuse, de obicei, în zona umărului. În alte situații, impresiunea unui șnur răsucit este utilizată pentru a sublinia tranziția gât-umăr.

De asemenea, sunt destul de frecvente frizele compuse din mici segmente de șnur înfășurat sau răsucit, dispuse vertical sau oblic, combinațiile fiind numeroase. Elementele de decor secundar constau în proeminente, incizii, bucranii și, mai ales, în striurile dispuse pe gâtul vasului sub forma unor fascicole verticale sau oblice. Decorul șnurat este asociat, de o manieră aproape constantă, striurilor de pe gâtul vasului. În unele cazuri, decorul șnurat are un rol secundar, limitat la buza vasului [2].

2. Analiza decorului șnurat al unor fragmente ceramice din cultura Cucuteni

Spre deosebire de piatră sau alte materiale descoperite în siturile arheologice, lutul din care sunt alcătuite vasele ceramice se prelucrează mai ușor, permițând, astfel, manifestarea unor modalități creative de exprimare dintre cele mai diverse, materializate în caracteristicile tehnologice, morfologice și stilistice ale produselor finite. Studiile de specialitate au evidențiat faptul că aceste caracteristici ale vaselor sunt specifice unor anumite perioade de timp din preistorie, acestea putând fi, astfel,

utilizate ca repere zonale sau culturale. Este și cazul unor fragmente ceramice din depozitul de piese arheologice al Muzeului de Istorie a Moldovei din Iași, fragmente care au fost clasificate de specialiștii muzeului ca făcând parte din categoria ceramicii Cucuteni C [5]. Folosirea ca degresant a scoicilor pisate și a pietricelelor în tehnologia de preparare a argilei, utilizarea unei arderi imperfecte alături de modalitatea de realizare a decorului au constituit elemente specifice de identificare a acestor fragmente ceramice.

Privitor la realizarea decorului, toate fragmentele analizate prezintă decor realizat prin presarea unui șnur în argila moale a vasului (decor șnurat) alături de alte modalități de decorare (incizii, proeminențe etc.).

Pentru cercetarea decorului, pe fragmentele ceramice s-a aplicat un material de amprentare obținându-se, astfel, mulajul pozitiv al elementelor imprimare pe suprafața vasului ceramic. Mulajele au fost analizate la un stereomicroscop, în lumină directă, sub diverse unghiuri de incidență. Cercetarea mulajelor a furnizat informații legate de caracteristicile elementelor folosite pentru realizarea decorului (structura șnurului înfășurat, parametrii înfășurării, evidențierea unor elemente de suprafață ale suportului de înfășurare etc.).



Fig. 1 Ceramică de tip C, faza Cucuteni A a. Fragment ceramic. b. Mulajul fragmentului ceramic



Fig. 2. Ceramică de tip C, etapa Cucuteni B_{1a} : a. Fragment ceramic. b. Mulajul fragmentului ceramic c. Mulajul fragmentului ceramic de pe marginea vasului.



Fig.3 Ceramică de tip C, etapa Cucuteni B_{1a}: a. Fragment ceramic; b. Mulajul fragmentului ceramic.



Fig. 4. Ceramică de tip C, etapa Cucuteni B_{1a}: a. Fragment ceramic; b. Mulajul fragmentului ceramic.



Fig. 5. Ceramică de tip C, subfaza Cucuteni B₂: a. Fragment ceramic; b. Mulajul fragmentului ceramic.

Decorul șnurat este realizat, în mod exclusiv, cu un șnur înfășurat pe un suport rigid, de tipul bastonașelor, de lungime variabilă (1- 4 cm). Impresiunile cu șnur înfășurat produc efecte diferite, în funcție de densitatea înfășurării (mai strânsă sau mai

largă) și de structura și finețea șnurului. La unele fragmente ceramice analizate înfășurările sunt destul de largi astfel încât suportul de înfășurare este vizibil între spirele înfășurării, fiind alcătuit, probabil, dintr-un material vegetal la care se pot observa canalele liberiene. Decorul șnurat este poziționat, aproape constant, pe umărul vasului, la joncțiunea cu gâtul, și este alcătuit din linii oblice paralele sau linii oblice care formează motivul căpriorului. În cazul a două fragmente ceramice, decorul șnurat apare și pe marginea vasului.

Din punctul de vedere al structurii șnurului înfășurat, acesta este un șnur simplu, alcătuit prin răsucirea unei înșirui de fibre, în sens S. În cazul a două fragmente ceramice, șnurul este alcătuit prin răsucirea în sens S a două elemente simple.

Decorul șnurat este asociat, aproape constant, striurilor de pe gâtul vasului, dispuse vertical sau oblic, la distanțe egale sau grupate în fascicole.



Fig. 6. Ceramică de tip C, subfaza Cucuteni B₂; a. Fragment ceramic. b. Mulajul fragmentului ceramic

Cercetările experimentale, în curs de desfășurare, sperăm să contribuie la îmbogățirea bazei documentare privitoare la ceramica de tip C.

Bibliografie

1. **Nestor I.** *Cu privire la periodizarea etapelor târzii ale neoliticului din R.P.R.*, Studii și Cercetări de Istorie Veche, Tomul X, nr. 2, București, 1959, p. 246-264.
2. **Dodd- Oprîțescu A.** *Ceramica ornamentată cu șnurul din aria culturilor Cucuteni și Cernavodă*, Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie, Tomul 32, nr.4, București, 1981, p. 511-528.
3. **Dumitrescu H.** *Cercetări arheologice la Văleni (Jud. Neamț)*, Studii și Cercetări de Istorie Veche, Anul I, Vol II, București, 1950, p. 19-51.
4. **Roman I. P.** *Așezări cu ceramică șnurată din Thracia, Macedonia, Thessalia și raporturile lor cu evoluția culturală din regiunile carpato-danubiene*, Thraco-Dacia, Tomul VII, 1-2, București, 1986, p 14-30.
5. **Petrescu-Dâmbovița M., Văleanu M.** *Cucuteni –Cetățuie Monografie arheologică*, Iași, 2004, p. 223-238.